

Az absztinencia kulturális nézőpontból két szermentes közösség összevetésében

Cultural perspective of abstinence in comparison of two substance-free communities

Szerzők: Marjai Kamilla, Szalkai Dániel

Beküldve: 2025.07.15. | Elfogadva: 2025.11.23. | doi: <https://doi.org/10.24365/ef19712>

ÖSSZEFOGLALÁS

Bár a szerfogyasztás kultúrájával szembeállítható a felépülési kultúra, az absztinencia mégsem kizárólagosan a felépülés szándékával fonódik össze. A felépülési kultúra legszélesebb körben közismert példája az Anonim Alkoholisták közössége, míg a Straight Edge néven ismert, hardcore zenei szcénában lehorgonyzott közösségen belül szubkulturális szerveződés kapcsán telítődik jelentéssel az absztinencia vállalása. Az eltérő szerveződés ellenére hasonlóságok tapasztalhatóak a két közösségen belül: a szermentesség értékvállalás, önkéntességen alapul, identitás-szervező erővel bír. Ugyanakkor a különbségek is szembeötlőek: míg az Anonim Alkoholisták az aktív függőséggel szemben jelölik ki az absztinencia igényét és a felépülés szándéka az egyedüli és mindent felülíró kapocs a „tagok” közt, addig a Straight Edge a fogyasztói kultúrával, a túlfogyasztással és a szórakozási alternatívákkal szemben megfogalmazott kritikaként tekint az absztinencia vállalására egyéb, társadalmi kérdéseket érintő állásfoglalások mellett.

Kulcsszavak: absztinencia; kultúra; Anonim Alkoholisták; Straight Edge

SUMMARY

Although the culture of recovery can be opposed to the culture of substance use, abstinence is not exclusively linked to the intention to recover. The most widely known example of a recovery culture is Alcoholics Anonymous (or AA community), while within the hardcore music scene known as Straight Edge, abstinence is imbued with meaning as part of a subcultural organisation. Despite their different structures, there are similarities between the two communities: abstinence is a value commitment, based on voluntarism, and has identity-forming power. At the same time, the differences are striking: while Alcoholics Anonymous advocates abstinence as a means of combating active addiction, and the intention to recover is the sole and overriding bond between ‘members’, Straight Edge views abstinence as a criticism of consumer culture, overconsumption and entertainment alternatives, alongside other positions on social issues.

Key words: abstinence; culture; Alcoholics Anonymous; Straight Edge

BEVEZETÉS

Az absztinencia fogalma az addiktológia kontextusában és ennél is tágabban értelmezve a pszichoaktív szerek fogyasztásának vonatkozásában a teljes szermentességet, a szerfogyasztástól való tartózkodást jelenti (Milhorn, 2017). A fogalom pontosításával egyenértékűen fontos a kontextus megragadása, hiszen nem kizárólag az addiktológiai jelenségek mentén jelölhető ki az absztinencia célja, bár a legegyszerűsebb indikáció ebben a problémakörben gyökeredzik. A kiindulópontot jelentő motivációtól, indíttatástól függetlenül a szermentesség vállalása kulturálisan determinált válaszokat prognosztizál. A függőséggel kapcsolatban megállapítható, hogy adott kultúra ismeretjegyei hatást gyakorolnak kialakulására, manifestációjára (Pikó, 2017). Feltételezhetően nincs ez másként az absztinencia esetében sem: kultúrateremtő, de legalábbis az adott kultúrát meghatározó értékválasztásként jelenik meg azokban a kisebb-nagyobb közösségekben, melyek vállalt tesznek a pszichoaktív szerek fogyasztásának mellőzésére. A felépülési kultúra meghatározás azt hivatott magyarázni, hogy miként válik a szermentesség szervezőerővé egy mikrokultúra életében és hogyan dinamizálja az adott közösség működését (White, 1996). Ugyanakkor nyitott kérdés marad, hogy felépülési kultúráról beszélhetünk-e abban az esetben, ha az absztinencia nem a felépülés törekvéssel kapcsolódik össze. További kérdés, hogy valós-e a rokonság a függőségből való felépülés szándékával absztinenciát vállaló és a szociokulturális értékválasztás mentén szermentességet preferáló közösségek között. A következőkben két olyan közösséget és törekvést mutatunk be és hasonlítunk össze, melyek az absztinencia elvét követik, és mindezt a megszorítás és korlátozás mellőzésével emelik az életvezetési programok nivójára.

A jelenség mélyebb szintű megismerése általános érvényű kérdéseket is kibont. Részben választ kapunk arra, hogy egy egészségtudatos értékválasztás és a közösségi élmény miként fonódik össze. Egyúttal példát kapunk arra is, amikor az egészséget támogató értékpreferencia – ebben az esetben a pszichoaktív szerek mellőzése – tudatosan, az egészség és a teljes élettér védelmében meghozott döntés, de olyan példa is kirajzolódik, amikor a közösségi értékközvetítés indirekt módon, erre irányzott szándék nélkül vonja maga után az egészségtudatos életvitel követését. Példáink arra mutatnak rá, hogy az egészségfejlesztés az alanyi döntésen túl kollektív vállalként is jelentéshez jut.

A FELÉPÜLÉSI KULTÚRA (RECOVERY CULTURE) FOGALMA

Szociálpszichológiai vonatkozásban legtöbbször életünk valamely szakaszában tartósan, esetleg csak szituatív jelleggel tagjai vagyunk olyan csoportoknak, melyeket a társadalom leértékel. Az önértékelés óvása érdekében azonban különböző stratégiák léphetnek életbe csoporttagságunkkal összefüggésben. Az egyéni mobilitás az adott csoporttól való pszichológiai és/vagy fizikai eltávolodást jelent, vagyis a csoporttagság elhagyását. Erre akkor kerülhet sor, amikor egy aktív szerfogyasztó izolálódik a szerhasználó közegtől. A másik lehetőség a társas kreativitás, vagyis az adott csoport pozitív arculatot vesz fel, kedvező minőségben látja és láttatja önmagát. A szerhasználók körében nem ritka, hogy élményszerzésre törekvő, a konformitásnak vakmerően hátat fordító, a hétköznapi szürkeségével dacoló közegként jellemzik lazán szervezett közösségüket. A harmadik út a társadalmi változás, mely a csoportok közti kontextus módosítását és az adott csoport megítélésének javítását tűzi ki célként, ezzel függ össze, amikor felépülő szenvedélybetegek a felépülés tényén keresztül érnek el hatást a társadalmi attitűd változásában (Smith, Mackie & Claypool, 2016). Absztinenssé, teljesen szermentessé válni és mindezt kulturális keretbe foglalni ebben a vonatkozásban annyit jelent, mint az egyéni mobilitást a társadalmi változás fokára emelni.

Ahogy nincs egyetlen univerzálisan meghatározható szerhasználói kultúra, úgy a felépülési kultúra sem egynemű. Mindazonáltal a felépülési kultúra törekvése, hogy az egyén pszichoszociális szükségletei teljesüljenek a kulturális identitás megélésén keresztül, olyan alternatívák működtetésével, melyek a pszichoaktív szerek használata helyett érvényesnek bizonyulnak (SAMSHA, 2014). Ennek egyik lépése a szerhasználói kultúra és a felépülési kultúra jegyeinek tudatosítása. A szerfogyasztó kultúrához kapcsolt elemek helyettesíthetők olyan új elemekkel, melyek pozitív asszociációba lépnek a felépülés tényével. Erre példa, amikor a kenderlevelet mintázó kulcstartó a fiók mélyére kerül, de az Anonim Drogfüggők (Narcotics Anonymous, NA) gyűlésén kapott biléta a kulcscsomón a mindennapok látványává válik. Másrészt átkeretezhetőek azok az elemek, amelyek a szerfogyasztáshoz kötődtek, így ezek új jelentést vehetnek fel. Erre akkor kerül sor, amikor az absztinencia mellett elkötelezett fél

nem szakít az általa preferált zenei szcénával, de a nyíltan szermentes, „józan bulikat” látogatja. (SAMSHA, 2014). A felépülési kultúra lényegében „egy informális szociális háló, amelyen keresztül a csoportnormák – a befogadás, gondolkodás, érzés és viselkedés előírt mintái – megerősítik a józanságot és a függőségből való hosszútávú felépülést” (White, 1996, p. 222).

AZ ANONIM ALKOHOLISTÁK (ALCOHOLICS ANONYMOUS, AA) BEMUTATÁSA

Az anonim önsegítő csoportok olyan spirituális közösségek, ahol a résztvevőket a józan, rendezett élet iránti elköteleződés kapcsolja össze (Kaskutas & Galanter, 2008; Madácsy, 2025). Átfogóan utalunk anonim közösségekre az eltérő pszichoaktív szerekhez kapcsolódó addikciók felépülési törekvése kapcsán, ugyanakkor a viselkedési függőségekhez köthetően is működőképes alternatívákkal állunk szemben. Előbbire példa az Anonim Alkoholisták (Alcoholics Anonymous, AA) és az Anonim Drogfüggők (Narcotics Anonymous, NA) közössége, utóbbi kapcsán a Névtelen Szerencsejátékosok (Gamblers Anonymous, GA), a Névtelen Szex- és Szerelemfüggők (Sex and Love Addicts Anonymous, SLAA) vagy akár az Anonim Túlevők (Overeaters Anonymous, OA) kezdeményezése említhető (Tremkó, Tóth, Fazekas, Golenya & Petke, 2014). Az önsegítő közösségek megítélése azonban részben félreértéseken és hiedelmeken alapul, ami akadályt jelenthet abban, hogy ez a program szélesebb társadalmi rétegek számára is megismerhetővé váljon (Galanter, 2016). Előfordul, hogy a többségi társadalom „szektaként” azonosítja vagy vallási fundamentalizmussal kapcsolja össze a tizenkét lépéses program köré szerveződő anonim csoportokat, a megítélésben az anekdotikus információk, az interpretációk sokszínűsége éppen annyira szerepet játszhatnak, mint az egyedi történések túláltalánosítása. Érdemes azonban árnyalni a kezdeményezésről kialakult képet, annak érdekében is, hogy felismerhessük az AA felépülési kultúrában kibontakozó hatóerejét és azonosíthassuk a program társadalmi jelentőségét, értékét. Ehhez azonban nélkülözhetetlenül fontos megismerni a közösség rövid történetét, alapelveit.

Az AA eredettörténete szerint Bill W. és Dr. Bob szövetsége képezi a mozgalom alapját, sajátos filozófiájuk pedig az AA kiadványaiból és a programról szóló tanulmányokból ismerhető meg (Anonim Alkoholisták, 1995). Az alapítással kapcsolatban azonban fontos kiemelni, hogy a mozgalom gyökerei a mai napig tetten érhetők, és jelentősen befolyásolják azt, milyen kép alakult ki az AA-ról. A programhoz társult reprezentáció nagyrészt annak tulajdonítható, hogy az AA egy kifejezetten amerikai eredetű szerveződés, amely magán viseli az induláskori kulturális és spirituális sajátosságokat. Értékrendjét tekintve az AA merít az evangélikus keresztény közösségek – különösen az Oxford-csoport – eszmeiségéből, miközben a programon felfedezhetőek az Amerikai Egyesült Államok (USA) jellemző szocio-kulturális jegyei is (Kurtz, 1979; Madácsy, 2025). A szakirodalomban több szerző az anonim csoportokat – mindenekelőtt az Anonim Alkoholistákat – olyan, az USA-ban kialakult, programjellegű és erősen strukturált szervezeti formaként írja le, amely standardizált lépéseken, meghatározott szabályokon és könnyen terjeszthető működésmódon alapul (Borkman, Kaskutas, Room, Bryan & Barrows, 1998; Trice & Beyer, 1986). E struktúra értelmezhető a modern, amerikai szemlélet – a hatékonyság, a mérhetőség, a skálázhatóság és a programszerűség – önsegítő mozgalmakban való megjelenéseként is.

Ez úgy válik élményszerűvé, hogy egy-egy gyűlés képes kiszolgálni azt a primer vágyat, hogy a résztvevők egy közösség részeként azonosság-élményt, valamint rituális helyzetekben spirituális tapasztalásokat élhessenek át (Galanter, 2016). Emellett maga a program indirekt módon támaszkodik az alkalmazott pszichológiában is tetten érhető törekvésekre, és ennek megfelelően kvázi-terápiás funkciót tölthet be (Kaskutas, 2009). A tizenkét lépéses módszer jelentősége az évek során addiktológiai-szakmai vonatkozásban és a nagyobb „közönség” szintjén is elismertséget szerzett és világszintű jelenséggé válhatott (Madácsy, 2025). Előbbit hűen példázza a Minnesota-modell elterjedtsége, mely a pszichoterápiás törekvéseket ötvözi az önsegítő csoportok organikus működésével (Szentesi, Hegyi & Tihanyi, 2004). Az AA alappilléreinek tekinthető a tizenkét lépés, mely egyszersmind a józanság felé megtehető út tervezett programja. Olyan központi vállalások hatják át a tizenkét lépést, mint az alkohollal szemben tapasztalt tehetetlenség belátása, a saját felfogás szerinti Felsőbb Erő felé fordulás segítség reményében, a jellem-

hibák beismerése, jóvátételek végrehajtása, az ima és a meditáció iránti elköteleződés vagy más alkoholfüggők segítése (Galanter, 2016; Madácsy, 2020). Az pedig pszichológiatörténeti jelentőséggel bír, hogy Carl Gustav Jung maga is elismerően fogalmazott az AA programjáról, emellett bár nem készakarva, de inspirálóan hatott az AA elindulására. „Spiritus contra spiritum.” – írta a Bill W.-nek küldött levelében. Vagyis az alkohol iránti vágy valójában spirituális szomjúság, amit egy magasabb szintű élménnyel lehet csak betölteni – vélekedett Jung. Maga a levél egy méltatás azzal a munkával kapcsolatban, melyet az AA addigra elvégzett. A mozgalom alapítója és Jung a szakember egyik páciensén keresztül került kapcsolatba egymással. Jung betege az Oxford Group közösségén keresztül találkozott Billel és az első közösséggel. A szakember és a szellemi vezető levélváltásában Bill mutatott rá arra, hogy Jung munkássága és a pszichiátria milyen nagy hatást gyakorolt az AA programjának összeállításánál (Massara, 2023; Madácsy, 2025).

Az AA kezdeményezése révén jött létre az NA program, amely elsősorban a drog- és gyógyszerfüggőket próbálja megszólítani. Az NA 1953-ban alakult az USA nyugati partján. Jimmy K. és felépülő társai a tizenkét lépéses program hagyományait követve szervezték meg saját közösségüket, amely kezdetben lassan építkezett, ám a nyolcvanas évekre már szélesebb körben is elterjedt (White, Budnick & Pickard, 2011). A mozgalom egyik mérföldköve a Basic Text megjelenése volt, amely az NA filozófiai és gyakorlati alapidokumentumává vált, és mára több tucat nyelven hozzáférhető (Narcotics Anonymous, 2008). A közösség – az elődjéhez hasonlóan – önkéntes alapon működik, továbbá fontos vívmánya, hogy nem tesz különbséget a drogok típusai között, és legfőbb jellemzője, hogy spirituális, de nem vallásos keretben támogatja a felépülést. A két program számos közös jellemzőjének egyike az, hogy a viszonylagos ismertsége ellenére az AA és NA közösségek inkább mutatják egy „földalatti mozgalom” vagy szubkultúra működési jegyeit. Az is megállapítható, hogy az AA hagyományai alapvetően határozzák meg a felépülési kultúra értékeit. Hazai vonatkozásban ezek a felépülő közösségek bár szerves részei a hazai addiktológiai ellátásnak, ettől függetlenül a laikus ember számára nehezen azonosíthatóak.

Az anonim önségítő csoportok intézménye a kilencvenes években egy amerikai szalon keresztül került be az országba (Madácsy, 2025).

A hazai közösségben az eredeti kezdeményezéshez hűen anarchisztikus szervezeti viszonyok uralkodnak, vagyis nincs valódi vezetése az AA-nak, illetve az a „szeniorátus” látja el a közösség szervezési feladatait, akik hosszú évek, évtizedek óta józanodnak és vállalnak szolgálatot a programban (Arminen, 1998; Madácsy, 2025). Európában régiós központok vannak, amelyek a szervezet működéséért felelnek, vállalják a szakirodalom kiadását és operatív döntések meghozását (Madácsy, 2025). Az AA demokratikus szervezet, nem szabályozza, hogy ki hozhat létre csoportot és azok milyen módon működhetnek (Antze, 1987; Madácsy, 2025). Tehát ez a közösség egyszerre szerveződik alulról és felülről is. Az AA-ban a közös értékek, valamint politikai és kulturális különbségek nem játszanak jelentős szerepet a szerveződésben (Brandes, 2002; Madácsy, 2025). A közösségen belüli írott és íratlan szabályok rendelkeznek arról, hogy a résztvevők ne vállaljanak konfliktust egymással, fontos szabály, hogy a felépülő társaknak nem lehet minősíteni egymást (Arminen, 1998; Madácsy, 2025). A csoportok ugyan rendelkeznek sajátos működési elvekkel, de jellemzően az AA/NA hagyományaira építik fel a gyűléseket és ezeknek a felépülési programoknak az értékeit közvetítik (Antze, 1987; Madácsy, 2025). A csoportok tagjai általában semlegesek a világ dolgai iránt, nincs lehetőség közéleti témákkal kapcsolatos vitákra (Madácsy, 2025).

Mindenki a jelen helyzetére összpontosít, „magáról beszél” és megosztja, hogy milyen állapotban van, milyen problémákkal kell szembenéznie a felépülése során (Nagy, 2015; Madácsy, 2025). A megosztott gondolatokból és történetekből körvonalazódó főbb azonosságok kötik össze a felépülő alkoholfüggőket, vagyis bár meghitt és személyes hangulatú egy-egy gyűlés, de a résztvevőket deklaráltan kizárólag a függőség ténye, ennél is pontosabban az öndefinícióként alkalmazott „függő” jelző és a felépülés szándéka köti össze (Antze, 1987; Madácsy, 2025). Ezzel együtt egy-egy csoport tagjai gyakran baráti kapcsolatba kerülnek egymással, előfordul, hogy mások itt találnak társat maguknak, tehát a nagy közösségen belül létrejöhetnek mikroközösségek, alcsoportok is (Frois, 2009; Madácsy, 2025).

Az AA és NA hagyományainak jelentős szakirodalma van, amely bemutatja az egyes gyűlések sajátosságait, például, hogy milyen csoportok működnek vagy mi a jelentősége annak a lépésmunkának, ami a tizenkét lépés mentén

formálódik. Sokszor az érintetteket annyira magával ragadja a program és a józan életmód, hogy szolgáltatot vállalnak a csoport, illetve a tágabb közösség működtetésében. Azok a felépülők, akik képesek elköteleződni a program mellett, a tizenkét lépés gyakorlatait egy tapasztaltabb társ, az úgynevezett szponzor támogatásával végzik (Madácsy, 2025). Ez azt is jelenti, hogy az egyes feladatok elvégzése mellett az önreflektív folyamatokat egy olyan személy kíséri, akivel a felépülés hétköznapi kérdései is megoszthatóak és ebben a személyesebb kapcsolatban lehetőség van tanácsot kérni (Arminen, 1998; Madácsy, 2025).

Az AA esetében a kollektivitás sokkal előbbre való az anyagi, individuális értékeknél. A program spirituális közösségként határozza meg magát, ezért nem helyez nagy hangsúlyt a materiális javakra, vagy arra, hogy melyik felépülő milyen háttérrel érkezik és milyen eredményes a saját életében. Az egyének autonómia iránti igénye jellemzően a szabadság, vagyis a józan élet elérésében merül ki. Ennek érdekében a függő férfiak és nők azért találkoznak és szerveződnek csoportba, hogy együtt "józanodjanak" és megosszák a szenvedélybetegségükkel együtt járó nehézségeket (Madácsy, 2020). Az AA esetében a józanság nem feltétel, de van jelentősége, hogy valaki követi-e a lépésmunkát és adott esetben vállal-e szolgáltatot, vagyis, hogy valóban magáénak vallja-e a program értékeit (Arminen, 1998; Madácsy, 2025). Mindezt átfedve a józanság a legnagyobb érték, amelyet a program és a résztvevők is egyaránt honorálnak (Madácsy, 2025).

A hagyományok képezik a közösség rituális sajátosságait és a programhoz kapcsolódó vizuális és tárgyi elemek meghatározzák a felépülő kultúra jellegzetességeit (Antze, 1987). A közösség tagjaira egyedi nyelvezet, szimbólumok, szokások használata jellemző, de észlelhető egyfajta folytonosság a világon mindenütt működő anonim közösséggel (Brandes, 2002; Madácsy, 2025). Az eredeti brooklyni hagyományok (a középnyugati Akron mellett az első csoportok a brooklyni Clinton Street 182 alatt indultak) a távolság és a kulturális sajátosságok hatására érezhetően változhatnak, de a program alapértékei, jelképei és üzenete azonosak maradnak (Madácsy, 2025).

Az AA játékos „földalatti mozgalomnak” hat, kevésbé érzékelhető, hogy próbál hatással lenni a többségi társadalomra. Készülnek olyan edukatív vagy kulturális produktumok, ahol az anonim

közösségek értékei és céljai is bemutatásra kerülnek, de ezek nem közvetlenül a szervezet kezdeményezésére jönnek létre (Madácsy, 2025). Az AA valójában nem nevezhető antialkoholista mozgalomnak, de nem is pusztán egy életmód-trend, valahol a kettő között helyezkedik el. Nincs tudatos törekvés társadalmi hatásgyakorlásra, inkább egy szelíd és transzcendens megközelítés jellemzi a programot sajátos arculattal és jelképrendszerrel, amelyet főként a bennfentes közösség képes dekódolni (Madácsy, 2025). Ez utóbbi vizsgálata az anyagi kultúra kutatás, illetve a designkultúra és a szemiotika terepe lehetne, de egyelőre az AA jelképrendszere és tárgykultúrája kevésbé kutatott (Antze, 1987). A program esetében ajánlások és a tizenkét lépés, illetve a hagyományok képviselnek egyfajta állásfoglalást a szerhasználatra kondicionáló fogyasztói társadalommal szemben (Connors, Walitzer & Tonigan, 2008). Nem jellemző, hogy például aktív szerhasználókat ne tolerálna a közösség, esetleg az történik egy ilyen helyzetben, hogy limitálják az érintett megnyilvánulási lehetőségeit (Arminen, 1998). Nincs semmilyen ellenállás a többségi társadalommal szemben sem, inkább a saját belső értékrend stabil lehorgonyozása jelenti a fókusz (Madácsy, 2025). A közösséget spirituális törekvések jellemzik és a hétköznappal nehezen összeegyeztethető ideákat képvisel, ami a józanság kialakításának és megtartásának erőforrásaként hasznosul (Cain, 1991; Galanter, 2016; Madácsy, 2025).

A STRAIGHT EDGE (SXE / VXE) BEMUTATÁSA

A függőség jelenségétől izoláltan jelent meg a szermentesség igénye a nyolcvanas években egy olyan kisebb közösségben, mely szokatlan határozottsággal utasítja el az alkoholt és a drogokat (Haenfler, 2006; Kuhn, 2010). Ebben a vonatkozásban az absztinencia egyszerre individuális válasz és kulturálisan formált reakció a konsumerizmus végleteire (Haenfler, 2006; Kuhn, 2010). A Straight Edge egy a punk-rock/hardcore punk zenei szcénához kötődő közösség, mely első sorban kulturális preferenciák és szociokulturális jellemzők mentén határozható meg (Hebdige, 1979; Vásárhelyi, 2015). Olyan társadalmi csoport ez, amely egyfajta törzsi logikát követ, és ennek megfelelően szerveződik a „tagság” is, a csatlakozók jellemzően valamivel szemben határozzák meg magukat (Haenfler, 2006). A közös kultu-

rális értékészlet, illetve a "tisztá élet" eszmeisége adja a csoport identitását, vagyis az azonosság-élményt maga a kulturális és életmódbeli ellenállás jelenti (Kuhn, 2010). A szubkultúra értékeit tekintve a radikális józanság mellett a társadalmi felelősségvállalás és a jól körvonalazható politikai nézetek uralkodóak, ennek gyökerei a kezdeményezés evolúciójában keresendőek (Haenfler, 2006; Stewart, 2017). A mozgalom eredettörténete szerint a Straight Edge a hardcore punk színtéren eluralkodó dekadencia ellenében hirdette a józan életvitel és a szociális értékek fontosságát (Kuhn, 2010).

A szubkultúra alapítójának és karizmatikus vezetőjének az Államokbeli Minor Threat frontemberét, Ian MacKaye-t szokta nevesíteni a közösség (Haenfler, 2006). A rövid életű, de annál nagyobb hatású együttes volt az első, amely nyíltan felszólalt a punk-rock szcénában tapasztalható toxikus körülmények és az eluralkodó szerhasználat ellen (Kuhn, 2010; Stewart, 2017). A zenekar üzenetei jól rezonáltak az Egyesült Államokban zajló, sokak által hipokritának tartott drogellenes kormányzati kampányokban meghasonlott, valamint a punk életmódból kiábrándult tinédzserek és fiatal férfiak attitűdjével (Haenfler, 2006). A törekvés a D.C., New York és később Boston hardcore színteréről nőtt ki, ahol az urbánus kultúrához szorosan kötődő közösségépítő médiumok – mint a graffiti, fanzinek, független zenei műhelyek és a tetováló kultúra – voltak meghatározók (Vásárhelyi, 2015). Eszmeiségét tekintve a drog-, alkohol- és promiskuitás-ellenesség alapozta meg a kezdetben tinédzserekből és a felnőttkor küszöbén álló fiatalokból álló Straight Edge mozgalom identitását (Haenfler, 2006). Maga a szubkultúra erősen merít a punk és a DIY („Do It Yourself”) etika szellemiségéből, és ennek mentén, alulról építkezve vált világszintű jelenséggé (Hebdige, 1979; Kuhn, 2010). A közösség az 1980-as évek közepétől egyre nyitottabbá vált a társadalmi igazságosság kérdéseire, és hangsúlyosabban jelentek meg benne antifasiszta, feminista és antirasszista értékek (Kuhn, 2010; Stewart, 2017). A kilencvenes évekre maga a mozgalom is sokszínűbbé vált: kialakultak olyan irányzatok, amelyek szigorú, már-már militáns szabályrendszert követtek (hardline), míg más csoportok inkább életmódként vagy kulturális önazonosságként tekintettek a Straight Edge-re (Haenfler, 2006; Vásárhelyi, 2015).

A kétezres években az online tér megjelenésével a mozgalom szerkezete fellazult, és helyi közösségek mentén szerveződött tovább (Vásárhelyi, 2015). Ugyanakkor a jellegzetes vizuális szimbólumok – mint az „X” szimbólum vagy a szubkultúra más ikonikus jelei – továbbra is erős közös identitástudatot fejeznek ki (Hebdige, 1979). A jelenlegi Straight Edge közösség rendkívül sokszínű, és részben leuralják az identitáspolitika kérdései, egyre hangsúlyosabbak a queer és más kisebbségi csoportokhoz kötődő témák (Stewart, 2017). A zenei színtér is extrémébbé vált, és az életmódbeli ajánlásokon túl – mint a vegánizmus vagy a józanság – a mozgalom ma már nehezen tekinthető egységesnek (Kuhn, 2019). Egyre inkább értelmezhető úgy, mint egy kulturális termék vagy divatjelenség, amelynek politikai és morális tartalma helyenként háttérbe szorul az esztétikai és fogyasztói kultúra javára (Kuhn, 2010). A hétköznapi szintjén a Straight Edge szcénát lazán szerveződő csoportok alkotják, amelyek szintjén nagyon fontos szerepe van a közös kulturális, politikai, filozófiai értékeknek (Stewart, 2017; Vásárhelyi, 2015). A belépési küszöböt ezeknek a referenciapontoknak a megismerése, illetve a straight életmódra vonatkozó szabályok (absztinencia, vegánizmus) elsajátítása jelenti (Haenfler, 2006).

Jellemző, hogy a közösség tagjai főleg az online térben tartják a kapcsolatot és szervezik a mikroközösséget (Vásárhelyi, 2014). Ezek az eseményeken olyan hardcore punk zenekarok lépnek fel, amelyek nagy népszerűségnek örvendenek a közösségen belül. A bulikon elszabadulhatnak az energiák, a közösség együtt tombol, a résztvevők együtt képviselik saját szokásaikat és rituáléikat (Xygalatas, 2023). A straight kultúrának egyedi szimbólumrendszere és vizuális identitása van, amely jelképek idővel részei lettek a popkultúrának és divatnak (Hebdige, 1979). A közösségnek saját megjelenése, öltözködési szokásai vannak, és nagy jelentőséget tulajdonítanak a külső megjelenésnek – például fontos szerepet kapnak a tetoválások is (Kuhn, 2010; Vásárhelyi, 2015). Ugyan a straight közösségben is fontos a tiszta és szermentes élet, a törekvés esetében hiányzik a nyitottság a spiritualításra (Stewart, 2017). Sokat számítanak az individuális értékek, és jellemző a csoporton belüli megkülönböztetés is (Haenfler, 2006). Viszont közösségi élményként egy-egy straight esemény rendkívül erőteljes tud lenni, az azonosság érzése pedig nagy vonzerővel bír (Xygalatas, 2023). Vagyis az egyén a „törzsével” egyggyé válva éli át azokat az intenzív élményeket

és közösségi hevületet, melyet egy ilyen közösségi rituálé nyújt (Xygalatas, 2023). Itt érdemes megemlíteni azt a feltevést, miszerint a Straight Edge mozgalom képes lehet arra, hogy lebontsa a hagyományos vallás intézményes formáit, és helyette egy közösségi értékeken nyugvó, elvi hit- és hiedelemrendszer hozzon létre (Stewart, 2017). A mozgalom zenei közege olyan élményszerű szellemi gyakorlatokat alkalmaz, melyek a dalszövegek, frázisok, szlogenek vagy vizuális üzenetek formájában élhetőek át, és közösségek szintjén fontos azonosságélményt jelentenek (Kuhn, 2010; Stewart, 2017). Ez a sajátos szellemiség különösen a vallás utáni (poszt szekuláris) korban válik jelentőssé (Stewart, 2017). A Straight Edge mozgalomnak fontos alapköve a szermentes élet, hiszen követői a deviáns rock and roll életformával szemben határozzák meg magukat (Haenfler, 2006). Ugyanakkor ebben a közösségben jobban számítanak az egyéni sikerek, a hírnév vagy a szubkultúrában elfoglalt státusz (Kuhn, 2019). A Straight Edge leginkább mozgalomként definiálható, radikális leágazásokkal (pl. a RADSOB Montreal mozgalma, mely az AA/NA és sXe közösségek értékszintézisének alapul) és egy nagyobb, fősodort követő többséggel (Kuhn, 2019). A világon szinte mindenhol léteznek a szubkultúrához kapcsolódó csoportok, de például a közösség amerikai képviselője leginkább szélsőbaloldali politikai törekvésként azonosítható (Stewart, 2017). Teljes mértékben alulról szerveződik a mozgalom, és ennek megfelelően nem jellemző a hierarchikus felépítés (Haenfler, 2006).

A szubkultúra körül jelen lévő üzleti szereplők miatt – például kiadók és divatmárkák – a közösség nehezen tudja kivonni magát a fogyasztói kultúra hatásai alól (Vásárhelyi, 2014). Ez a helyzet némileg árnyalja a straight törekvés hitelességét és az eredeti értékpreferenciát (Kuhn, 2010). A Straight Edge közösségben nincs tolerancia a szerhasználattal szemben, de nem feltétlenül jár retorzióval, ha valaki nem él józan életet a csoport tagjai között, sokkal jellemzőbb az, hogy az ilyen személyeket figyelmen kívül hagyják (Haenfler, 2006; Stewart, 2017). A radikálisabb csoportok teljesen elválasztják magukat a zenei szcénától, és rendkívül szigorú életmódot követnek (Kuhn, 2019). A Straight Edge ma sokféle értelmezésben él tovább, de a közös alap – a józanság, a punk etika és a közösséghez tartozás élménye – továbbra is meghatározó (Haenfler, 2006; Kuhn, 2010). Bár a mozgalom rétegzett és a szubkultúra egyre divatosabb, még mindig képes összekötni azokat, akik tudatosan

keresnek alternatívát a fogyasztói kultúrával, a függőséggel és a direktívákkal szemben (Stewart, 2017). Egyesek számára ez egyfajta életmód, másoknak ez a lázadás egy formája (Kuhn, 2010).

A KÉT KÖZÖSSÉG ÖSSZEVETÉSE A SZERMENTESSÉG KULTURÁLIS HATÓTÉNYEZŐJÉNEK TEKINTETÉBEN

Szervezőerő, értékválasztás

A csoportképzés kulturális vonatkozásában a kiindulópontot jelentő értékválasztás tartósan meghatározza az adott közösséget, ugyanakkor nem feltétlenül konzerválja azt az idő előrehaladtával. A belső mechanizmusok újabb alapvetéseket hívhatnak életre és átírhatják a korábbiakat, miközben a kiindulópontot jelentő értékészlet eltörölhetetlenül fémjelzi az adott közösséget. Nincs ez másként az AA és a Straight Edge esetében sem.

Annak ellenére, hogy a két közösség a szermentességet tartja követendőnek, egyértelműen más indítatásból fogant az értékválasztás. Az AA esetében az alkoholtól – és általában a pszichoaktív szerektől – való tartózkodás a felépülés igényével párosul, a függőség jelöli ki a startvonalat, amiről elindulva a józanság elérhetővé válik (Anonim Alkoholisták, 1995). Az AA ugyanakkor nem kínál ellenazonosulási lehetőséget abban az értelemben, hogy az egyén megváljék függő mivoltától. Sőt, az AA a betegségmodellt követve élethosszig tartó, idiopátiás, gyógyíthatatlan betegségként nevesíti az addikciót, ugyanakkor az egyén tünetmentessége, absztinenciája jelenti a minőségi életvitel megteremtésének első mérföldkövét (Gerevich & Bácskai, 2000; Madácsy, 2020). A józanság az első számú és mindent felülíró érték, ennek megfogalmazása azonban a függőség alapélményéből származik. Olyannyira, hogy a „függő” jelző felvállalása a közösségi értékvallás mérföldköve, ez az önmeghatározás nem külső referenciapontokhoz igazodik, nem diagnózisok által generált címke. Az ilyesfajta öndefiníció az ellenállást „felpuhítva” támogatja egyszerre mind a beismerést is.

A Straight Edge – bár hasonlóképpen a teljes szermentesség mellett teszi le voksát – a függőség vagy a problémás szerhasználat kérdését érintőlegesen sem hozza összefüggésbe eme értékvá-

lasztással. A Straight Edge közösség mindenképp előtt a hardcore zenei szcénában horgonyzott le, szociokulturális preferenciák mentén szerveződő szubkultúráként definiálható, ami a „lázas elleni lázadásként” fordult szembe a szórakozás bejáratott, alkoholgőzös alternatíváival és ezzel párhuzamosan a konzumerizmussal. Bár ebben az esetben is tetten érhető a valamivel szemben történő önmeghatározás, de ez az ellenpont nem a függőség betegsége, sokkal inkább az összetársadalmi, uniformizált fogyasztói kultúra. Éppen emiatt férhet meg a szermentesség mellett a veganizmus és a szexuális absztinencia is választott értéként (Haenfler, 2006). (Hozzá kell tennünk: utóbbiak kapcsán nincs egységes követendő érték minta a Straight Edge-en belül sem, inkább arról van szó, hogy az értékészlet a szermentesség mellett feldúsult más jegyekkel is.) Az értékválasztás kiindulópontja magyarázza azt is, hogy miért terjedt ki a Straight Edge esetében a fogyasztás mellőzése más területekre is és miért ragadt meg az AA a szerfogyasztás kérdéskörénél.

A szermentesség más logikai rendszerbe foglalható a két közösség esetében. Míg egyik esetben egyértelműen a függőséggel szemben felállított alternatíva, addig egy másik értékészletben elhelyezve a többségi kultúra automatizált hedonizmusával és algoritmikusan programozott örömeivel szemben tanúsított ellenállás. Mindez deklarálja azt is, hogy más reprezentációk érvényesek a többségi társadalommal kapcsolatban. Ennek megfelelően a közösségen kívül esők alkoholfogyasztásával és a visszaeső alkoholfogyasztókkal szemben is különbözik az álláspont. Az AA egyrészt nem formál véleményt a többségi társadalom alkoholfogyasztásáról, nem foglal állást a társadalmi méretekben tapasztalható szerfogyasztásról (Anonim Alkoholisták, 1995). A visszaeső alkoholfogyasztók a program „startvonalára” állnak vissza, de a közösség nem veti ki magából még az akut szerhatás alatt álló személyt sem. A Straight Edge ellenben a szermentességet nem egy betegség ellenpontozásaként definiálja, ilyen módon a visszaesésről is értékviselkedésként határoz. Az is előfordulhat, hogy a közösség negligálja a szerfogyasztó tagot, a közösségen belüli radikális rétegek pedig elválasztják magukat a szerfogyasztó társadalomtól, szélsőségesebb alcsoportok akár agresszívan is fellépnek szerfogyasztókkal, dílerekkel szemben. Ez egyúttal arra is rámutat, hogy a Straight Edge-en belül alcsoportképzésre is van példa (pl. Krishna-tudatú sXe-esek, Hate Edge radikális jobboldali aktivizmussal), ami az AA esetében kevésbé jellemző.

A Straight Edge szubkultúráként párbeszédbe elegendik a mainstream kultúrával, olykor kritikával illeti azt és alternatívát kínál, ennek mentén társadalompolitikai kérdésekben is hallatja a hangját leginkább baloldali érzülettel (Stewart, 2017). Ezzel szemben az AA lezárja határait a felépülés célmeghatározásán kívül eső kérdések felé, nem reflektál közéleti kérdésekre és semmi egyébbe sem, mely távolabb esik az egyén függőségétől és felépülési szándékától (Anonim Alkoholisták, 1995). Hangsúlyozandó azonosság azonban, hogy mindkét közösség a pozitív pszichológia mentén fogalmazza meg üzenetét, mely tagadhatatlan vonzerő a közösségbe olvadó egyén felé. Sem az AA, sem a Straight Edge nem fogalmaz meg tiltást, nem a lemondást és megfosztottságot hangsúlyozza, szemben a deklaráltan alkoholelles mozgalmakkal, melyekre történelmi léptékben a többségi társadalom nem tudott hatékonyan reagálni. Ez egy jelentős különbség ahhoz a tiltó és szankcionáló attitűdhez mérten, mely az alkoholfogyasztás ártalmait, a rövid- és hosszútávon okozott károkat hangsúlyozva törekszik eltéríteni az alkoholfogyasztót a démonizált szertől – lényegileg ez volt a törekvése az amerikai és európai alkoholtilalmaknak (Forsyth, 2021). Mindkét említett közösség irányából az az üzenet hangosítható ki, mi szerint a szermentesség önmagában is érték, ugyanakkor nem önmagáért való érték, hiszen a tiszta tudat, a döntéshozatal, a felelősség visszavétele az egyén szabad mozgásterét tágítja. Az AA és a Straight Edge oldalán is felmutatható az úgynevezett alternatívákínálat, mely preventív szempontból is figyelemreméltó eszközként nevesül módszertani ajánlásokban (Buda, 2002). A szerhasználat helyett ugyanis nem veszteséges, de megköthető kompromisszumot kínál a két közösség, hanem olyan tartósan működtethető életvitelt, mely hovatartozást, produktivitást, autonómiát, érték- és önértékképviseletet feltételez.

Értékhierarchia

Nem meglepő, hogy az AA a felépülést helyezi minden egyéb fölé az értékek és célok hierarchájában, lényegében ez az egyedüli értékvezérelt szervezőerő, miközben a Straight Edge közösség számára a szermentesség csupán az egyik a felsorakoztatható értékviselkedések és magatartásminták sorában. Az már vitatható, hogy ebben a sorban az első helyet foglalja-e el az absztinencia – ha

a Straight Edge kialakulására gondolunk, akkor hajlunk rá, hogy igen –, vagy egyenértékűen egymás mellé helyezhető-e a szermentesség például a veganizmussal. Az absztinencia elvárása mindenesetre vitathatatlan a Straight Edge közösségen belül, olyannyira, hogy az alkalmi szerfogyasztás vagy a közös eseményeken tanúsított alkoholos befolyásoltság a közösség távol-ságtartását is eredményezheti (Haenfler, 2006; Stewart, 2017). Miközben az AA az absztinenciát tartja egyedüli közösen vállalt értéknek, mégis kevésbé szankcionáló ebben a tekintetben. A gyűlések látogatásának egyedüli kritériuma a felépülés iránti vágy, a józanság nem feltétel, de a józanodás vágya igen (Anonim Alkoholisták, 1995). A közösség nagy becsben tartja az újonnan érkezőt, támogatást kínál számára, értékként láttatja az első olyan huszonnégy órát, melyet a szenvedélybeteg a pszichoaktív szer nélkül töltött. A szociális vagy kontrollált fogyasztásra történő áttérést azonban nem tartja reális alternatívának, a betegség alapvető természete ezt az eshetőséget kizárja (Bácskai & Gerevich, 2000). Utóbbival szemben a Straight Edge is kizárólagos elveket vall, a szubkulturális közösségen belüli hierarchia szerveződését is meghatározza a szermentesség következetessége (Kuhn, 2010).

Az absztinens időszak hossza más-más jelentést vesz fel a két közösségben. Az AA üdvözlí a felépülés vágyát a szándék megszületésének pillanatában is, az újonnan érkező emiatt is talál meleg fogadtatásra és támogatásra. Ezzel párhuzamosan a hosszabb felépülési múlttal rendelkező személy kivívja magának a józan évek súlyával arányos tiszteletet és erre az AA tárgykultúrája is rezonál: a fordulópontokon újabb bilétát kap a felépülő szenvedélybeteg (Galanter, 2016). A Straight Edge esetében a kultúrával való együttes rezgés, ennek időbeli hossza emeli a csoporttagság szintjét, de ebben kevésbé a szermentes napok száma a döntő jelentőségű, mintsem a közösségi érték-készlettel vállalt megengedhetetlen lojalitás.

POZÍCIÓ AZ INDIVIDUALISTA-KOLLEKTIVISTA KONTINUUMON

Alapvető különbség a két közösség között, hogy míg az AA minden elvének, lépésének „mértékessége” a közösség, addig a Straight Edge individualista alapokon nyugszik, az egyén önki-jevezése és kiteljesedése vitathatatlanul oda- és

visszahat a szubkultúra formálódására. Ennek éppen úgy részét képezi az öltözködés, mint az X szimbólumának tetoválása vagy a szubkultúrát jelző, egyéb vizuális jegyek láttatása (Vásárhelyi, 2015). Annak ellenére, hogy az AA is sajátos tárgykultúrát alakított ki – értve ezalatt többek közt a józanság fordulópontjain kapott bilétát, kulcstartót –, de ebben az esetben sokkal inkább a spirituális hangsúllyal megfogalmazott közösségi élmény kap megerősítést, csakúgy, mint egyéb szertartásos elemek által, melyek az AA hagyományait tekintve többé-kevésbé világszerte egyetemesek (Madácsy, 2020).

Az AA spirituális programként funkcionál a Felsőbb Erőbe vetett bizalom révén, és mivel a felépülés vágya az egyedüli és deklarált kapocs a közösség tagjai között, minden egyéb egyéni érdek, motiváció és igény sokadlagossá, sőt jelentéktelenné minősül a program egészének szempontjából (Madácsy, 2020). Nem úgy a Straight Edge vonatkozásában, mely a spiritualitást semmilyen módon nem nevesíti az értékek képviselője során, mindamellett tagadhatatlanul megjelenik a szertartásos jelleg és a kohézió élménye, az „együvé tartozás” a szubkultúra eseményein, jellemzően a koncerteken (Kuhn, 2010; Stewart, 2017).

Bár az univerzalizmus mindkét közösség működésében tetten érhető, egészen más vonatkozásban látunk erre példákat. A lefektetett elvek mentén az AA-n belül egységesek a lépések, a hagyományok, a szimbólumok, a szokások, a vizuális és tárgyi elemek, bár csekély mértékben lokális eltérések tapasztalhatóak egyfajta „folklor” velejárójaként (például abban, hogy mikor honorálják tapssal az elhangzottakat). Az univerzalizmus a Straight Edge kapcsán a vizuális jegyek és rituális szokások mentén érvényesül, amellet, hogy az individuum nem rendelődik alá valamilyen absztinens, egyetemes vezérelvnek.

KÖVETKEZTETÉSEK

Annak ellenére, hogy két nagy múltra visszatekintő, szilárd értékorientációval bíró, az absztinencia preferenciáján keresztül fenntartott közösséggel állunk szemben, legjobb tudásunk szerint ezidáig nem került sor hasonló jellegű összevetésre.

Az absztinencia igénye legeggyértelműbb módon a függőségből való felépülés célja alá rendeződik, ugyanakkor az absztinencia nem kizárólagosan addiktológiai vonatkozásban értelmezhető. Terjedelmi okokból kifolyólag nem részleteztük a vallási indítékokat és a szomatikus egészségügyi panaszok talaján motivációként megfogalmazódó absztinencia-igényt, de kitértünk a szubkulturális motívumként is azonosítható, szermentesség mellett történő egyéni és kollektív elköteleződésre, erre a Straight Edge kapcsán hoztunk példát. Annak ellenére, hogy az AA és a Straight Edge esetében más alapokra épül az absztinencia követése, mindkét esetben diszpozitív normaképzéssel állunk szemben, elérhető lehetőségként és nem korlátozásként tüntethető fel a szerfogyasztástól való tartózkodás, az absztinencia többletként és nem megfosztottságként jut érvényre. Úgy is fogalmazhatnánk: nem az ivás tilos, hanem szabad józannak maradni. Az absztinencia értékének azonban más az ellentételezése ebben a két vonatkozásban: míg az AA a függőség aktív szakaszához viszonyítja az absztinencia megvalósítását, addig a Straight Edge demedikalizálja a szermentesség választását és elvárását, a társadalmi kontextusban tapasztalt és elutasított konzumerizmussal állítja szembe azt. Ennek ellenére a gyakorlat azt igazolja, hogy a Straight Edge lehet „célállomás” a függőséggel küzdő egyének számára is. Olyan életvezetési

opció ez, mely egy jól definiálható és könnyen azonosítható jegyekkel jelzett kultúrába csatornázza be az egyént. A Straight Edge bár nem a felépülés, hanem a szermentesség egy alternatívája, de az informális közösségi tagság felépülésbe torkollhat, és ebben vélhetően a kultúrateremtő funkciónak is szerepe van. Így a Straight Edge - abból kifolyólag, hogy mindenekelőtt egy meghatározott zenei szcénához kötődő szubkultúra - engedékenyen hagyja rejtőzködni az aktív függőséget absztinenciára cserélő egyént, egyúttal egyenlőségjelet tesz a felépülés szükségességével kialakított szermentesség valamint a fogyasztói társadalom kritikájaként kialakított absztinencia közé. Ezzel szemben az AA első lépése a beismerés, ami egyet jelent azzal is, hogy nincs helye a rejtőzködésnek, bár erre igény sem mutatkozik a közösségbe olvadó egyén felől. Hogy a felépülési kultúra részét képezi-e a Straight Edge, arra nehéz egyértelmű választ adni, miközben az AA esetében kételyeink sincsenek. A Straight Edge „torkolata” a tartós absztinencia, mely közvetett módon a felépülés katalizátora lehet. Az absztinencia-kultúra kifejezés vélhetően helytállóbbnak bizonyul akkor, amikor az AA és a Straight Edge rokonságát tárjuk fel, ami egyszerre megvilágítja annak tényét, hogy a kulturálisan kialakított kontextus termékeny talaján marad életképes a közösségben vállalt szermentesség.

HIVATKOZÁSOK

Anonim Alkoholisták (1995). *Anonim Alkoholisták*. Alcoholics Anonymous World Services, Inc.

Antze, P. (1987). *Symbolic action in Alcoholics Anonymous*. In *Constructive Drinking: Perspectives on Drink from Anthropology*. Cambridge University Press.

Arminen, I. (1998). Therapeutic interaction: A study of mutual help in the meetings of Alcoholics Anonymous. *Contemporary Drug Problems*, 25(3), 371–394.

Bácskai, E. & Gerevich, J. (2000). *A kortárssegítés tanári kézikönyve*. Egészséges Ifjúságért Alapítvány.

Borkman, T., Kaskutas, L. A., Room, J., Bryan, K., & Barrows, D. (1998). A historical and developmental analysis of social model programs. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 15(1), 7–17.

Brandes, S. (2002). Staying sober in Mexico City. *Ethnology*, 41(2), 113–129.

Buda, B. (2002). *A drogmegelőzés elméleti alapjai*. Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.

Bufe, C. (1998). *Alcoholic Anonymous: Cult or cure?* See Sharp Press.

- Cain, C. (1991). Personal stories: Identity acquisition and self-understanding in Alcoholics Anonymous. *Ethos*, 19(2), 210–253.
- Connors, G. J., Walitzer, K. S., & Tonigan, J. S. (2008). Spiritual change in recovery. In M. Galanter & L. A. Kaskutas (Eds.) *Research On Alcoholics Anonymous and spirituality in addiction recovery* (pp. 209–227). Springer Science and Business Media.
- Douglas, M. (1987). A jelképek természete. In M. Douglas. *A tisztaság és veszély* (pp. 27–50). Osiris.
- Forsyth, M. (2021). *A részegség rövid története*. Lettero.
- Frois, C. (2009). *The Anonymous Society: Identity, transformation and anonymity in Alcoholics Anonymous*. Etnográfica Press.
- Galanter, M. (2016). *What is Alcoholics Anonymous? A Path from Addiction to Recovery*. Oxford University Press.
- Haenfler, R. (2006). *Straight edge: Hardcore punk, clean-living youth, and social change*. Rutgers University Press.
- Hebdige, D. (1979). *Subculture: The meaning of style*. Methuen.
- Kaskutas, L.A. & Galanter, M. (2008). *Research on Alcoholics Anonymous and Spirituality in Addiction. The Twelve-step Program Model, Spiritually Oriented Recovery, Twelve-step Membership, Effectiveness and Outcome Research*. Springer.
- Kaskutas L. A. (2009). Alcoholics anonymous effectiveness: faith meets science. *Journal of Addictive Diseases*, 28(2), 145–157.
- Kuhn, G. (2010). *Sober living for the revolution: Hardcore punk, straight edge, and radical politics*. PM Press.
- Kuhn, G. (2019). *X, Straight Edge and Radical Sobriety*, PM Press.
- Kurtz, E. (1979). *Not God: A History of Alcoholics Anonymous*. Hazelden Publishing.
- Madácsy, J. (2020). Etnográfiai terepmunka az Anonim Alkoholisták magyarországi közösségében. *Ethnographia*, 131(3), 486–502.
- Madácsy J. (2025). *A mélypont ünnepélye. Az Anonim Alkoholisták Közössége Magyarországon*. L'Harmattan.
- Massara, K. (2023). *The 12 Steps. Symbols, Myths, and Archetypes of Recovery*. Taschen.
- Milhorn, T. H. (2017). *Substance Use Disorders: A Guide for the Primary Care Provider*. Springer International Publishing.
- Nagy, Zs. (2015). „életünk minden megnyilvánulásában”. A felépülés életrendje és értékrendje 12 lépés programokban józanodó függők körében. [Doktori (PhD) disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológia Doktori Iskola].
- Narcotics Anonymous (2008). *Basic Text*. Narcotics Anonymous World Services, Inc.
- Pikó, B. (2017). Függőségek és a mértéktelenség kultúrája. *Valóság*, 60(3), 16–23.
- SAMSHA (2014). *Improving Cultural Competence. Treatment Improvement Protocol (TIP) Series, No. 59.*, Center for Substance Abuse Treatment, (US).

- Smith, E. R., Mackie, D. M. & Claypool, H. M. (2016). *Szociálpszichológia*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Stewart, F. (2017). *Punk Rock Is My Religion. Straight Edge Punk and 'Religious' Identity*. Routledge.
- Szentesi, P., Hegyi, N. & Tihanyi, R. (2004). A Minnesota-modell a Félút Centrumában. *Addiktológia*, 3, 146–160
- Tremkó, M., Tóth, A., Fazekas, Zs., Golenya, É. & Petke, Zs. (2014). Klasszikus forma - frissített tartalom: a Minnesota-modell a korszerű pszichológiai megközelítések szemszögéből. *Pszichoterápia*, 23(3), 158-164.
- Trice, H. M., & Beyer, J. M. (1986). Charisma and its routinization in two social movement organizations. *Research in Organizational Behavior*, 8, 113–164.
- Vásárhelyi, Á. (2014). A hardcore punk absztinencia értelmezései. Körkép a magyar straight edge-ről, *Tabula*, 15(1)
- Vásárhelyi, Á. (2015). Do I (n)terne)t Yourself: A hardcore punk és a virtuális tér. *Replika*, (90-91), 79-98.
- White, W. L. (1996). *Pathways from the Culture of Addiction to the Culture of Recovery. A Travel Guide for Addiction Professionals*. (p. 222). Hazelden Publishing.
- White, L., Budnick, C. & Pickard, B. (2011). *Narcotics Anonymous (2014) Its History and Culture*. William White Papers.
- Xygalatas, D. (2023). *A rítusok ereje*. Libri Könyvkiadó.

Információk a szerzőkről

Marjai Kamilla

Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Addiktológiai Tanszék; Budapest
Semmelweis Egyetem Sebészeti, Transzplantációs és Gasztroenterológiai
Klinika; Budapest
marjai.kamilla.diana@semmelweis.hu

Szalkai Dániel

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola; Budapest

Copyright © 2025 Marjai Kamilla, Szalkai Dániel. Kiadó: Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ. Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licencszerződés alapján.